

Grote casco-restauratie voor honderdjarig Vredespaleis

IR. B.H. BROUWER

Sinds 1996 is aannemingsbedrijf Koninklijke Woudenberg Ameide bezig met een grootscheepse casco-restauratie van het Vredespaleis in Den Haag. Het aanbrengen van ruim drieduizend vierkante meter nieuwe Canadese leien, de restauratie van de dakkapellen, alsmede het schoonmaken en restaureren van natuurstenen kozijnen en stalen ramen in de gevels houdt de laatste fase van de restauratie in van het gebouw. Op 30 juli 1907 werd hiervoor de eerste steen werd gelegd. Dat gebeurde tijdens de tweede Vredesconferentie. Totaal is in vier tot vijf jaar 12 miljoen gulden gemoeid met de restauratie waarvan 5,6 miljoen subsidie uit de kanjer-regeling.



Vredespaleis te Den Haag na gevel- en dakrenovatie in 2001.

Foto: B.H. Brouwer

Entree Vredespaleis met gerestaureerde gevel.

Foto: B.H. Brouwer



Vanwege de omvang van het project wordt de restauratie per gebouwdeel uitgevoerd. De onderdelen bestaan uit de restauratie van de verschillende gebouwdelen, de grote en de kleine toren, de daken en dakkapellen, de gevels en ramen. Bijzondere projecten zijn het schoonmaken en waar nodig restaureren van het hek rond het terrein en de fontein op de binnenplaats, die in de loop der jaren de nodige vorstschade opliep. Deze fontein was een geschenk van Denemarken en is vervaardigd van Kopenhaags gelaagd porselein. De zeeleeuwen en ijsberen op deze fontein (eveneens van porselein) vertonen vele barsten. Restauratie is problematisch, omdat de kennis van het gebruikte procédé verloren is gegaan. De hoop is nu gevestigd op enige oude werknemers van de Deense fabriek om de fontein te repareren. De restauratie van het honderdjarige

gebouw is complex vanwege de veelheid van de toegepaste materialen zoals Italiaans marmer voor de entreehal en het trappenhuis, Zweeds en Noors graniet voor de onderbouw, Franse kalksteen voor het interieur en Duitse zandsteen voor de kozijnen en dergelijke. Daarmee vergt het veel van de kennis en kunde van de restauratoren. Verder wordt het gebouw getooid door een groot aantal beeldende kunstwerken, zowel in het gebouw als in de omgeving. Het Vredespaleis kwam tot stand dankzij initiatieven van een groot aantal landen in een tijd van wereldwijd steeds meer oplopende gewapende conflicten en een enorme bewapeningswedloop. Andrew Carnegie, geboren te 1835 in Dunfermline (Schotland) en opgeklommen tot Amerikaans miljonair, was bekend als belangrijkste geldschieter voor de bouw van het Vredespaleis op te bouwen. Het geld was bestemd voor de bouw, de inrichting en het onderhoud van een paleis en bibliotheek voor het Permanente Hof van Arbitrage. Zijn daad was mogelijk gegeven door zijn eigen carrière die hem de middelen maakte om dit te doen. Het gebruik te maken van bibliotheken. Opvallend feit is dat de grote toren van het Vredespaleis sterke gelijkenis vertoont met die van het stadhuis van Dunfermline. Wellicht hield de prijsvraagwinnaar rekening met de achtergrond van de hoofdsponsor.

Interieur Vredespaleis marmeren vloer entreehal bel-etage. Foto: B en D Architecten



Marmeren vloer anti-chambre bel-etage. Foto: B en D Architecten

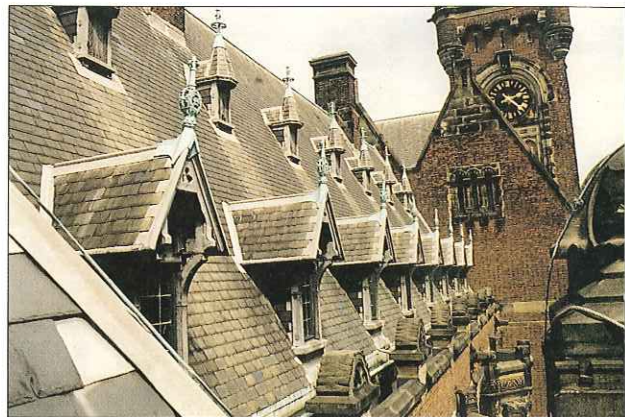


Initiatief

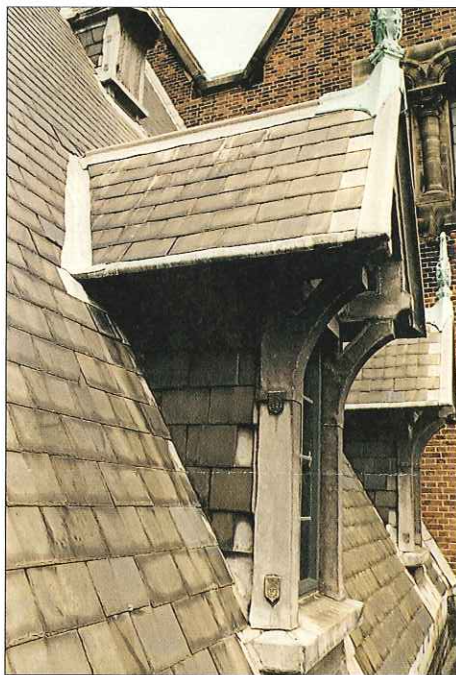
De eerste vredesconferentie vond in 1898 plaats op initiatief van Tsaar Nicolaas II in het huis Ten Bosch te 's-Gravenhage. Bij die gelegenheid werd een Permanent Hof van Arbitrage gesticht. Andrew Carnegie wilde ten dienste van dit hof een bibliotheek oprichten en stelde een bedrag van 1.500.000 dollar aan de Nederlandse regering ter beschikking om een paleis voor het Permanente Hof te laten bouwen. Hiervoor werd een beheerend comité opgericht. Nederlanders speelden een belangrijke rol zowel in het comité, als bij de planning en uitvoering van het paleis. Nadat een aantal locaties was onderzocht, werd uiteindelijk het huidige terrein (Carnegieplein) aan het begin van de Scheveningse weg als vestigingsplaats aangewezen. De Franse architect Louis Marie Cordonnier (uit Rijssel) won de internationale prijsvraag voor het Vredespaleis, waarvoor 216 inzendingen werden ontvangen. Onder andere de Weense architect Otto Wagner behoorde tot de inzenders, maar viel buiten de prijzen. De winnaar was omstreden, maar was in Nederland geen onbekende. In 1885 won hij de eerste prijs in de wedstrijd voor de nieuwe Amsterdamse beurs. Dit keer echter was hij in staat zijn plan te verwezenlijken. De bouwkundig ingenieur J.A.G. van der Steur werd, in overleg met de Carnegie-stichting, als Nederlandse bouwmeester aan hem toegevoegd om het prijsvraagplan verder uit te werken. Als tekenaar valt de naam van de toen jeugdige H. Th. Wijdeveld op. In een gefilmd portret van deze architect legt deze bijna honderd jaar later uit hoe hij de kleine toren tekende als 'vrijlijke noot' en als tegenwicht van de grote toren. Cordonnier zag de kwaliteit ervan en nam het idee vrijwel ongewijzigd over. Oorspronkelijk waren twee grote torens aan de kant van het huidige Carnegieplein voorzien, maar vanwege bezuinigingen viel er een af. De kleine toren herstelde het beeld en het evenwicht.

Architectuur

Wie als voorbijganger voor het eerst het Vredespaleis aanschouwt, kan zich verbazen over het typisch Noord-Franse gebouw en waant zich even in het buitenland, maar wie een rondgang door het gebouw maakt, ontdekt de diversiteit aan materialen in het interieur. Het gebouw dat ondermeer een grote en kleine vergaderzaal, kantoorruimten en de biblio-

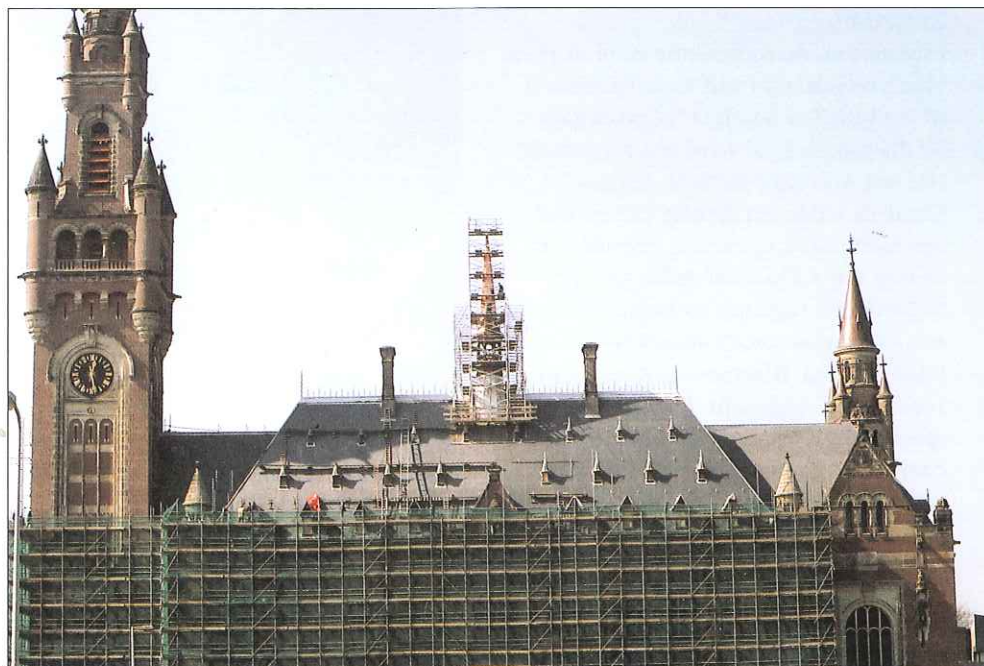


Dak Vredespaleis met leien. Opname voor restauratie van het dak. Foto: B en D Architecten



Dakkapel voor restauratie. Foto: B en D Architecten

theek herbergt, is rond een binnenplaats gebouwd. De monumentale entreehal (vestibule) met corridors en trap naar de eerste verdieping is ontleend aan die van de Parijse Opera. De gedachte achter het gebouw was dan ook dat alle landen die de vrede hoog in het vaandel hadden geschreven, door hun gaven bijdroegen aan dit paleis voor de Vrede. Het bestek van het gebouw omvat een bijna eindeloze lijst van geschenken, variërend van het Zweedse en Noorse graniet, stenen uit Nederland, tot en met de grote zilveren inktkoker voor een van de grote zalen van Portugal. De vele gaven waarmee het Vredespaleis tot stand kwam, stelde de architect Cordonnier wel voor problemen, onder andere bij de uitwerking van het interieur. Deze taak werd door hem



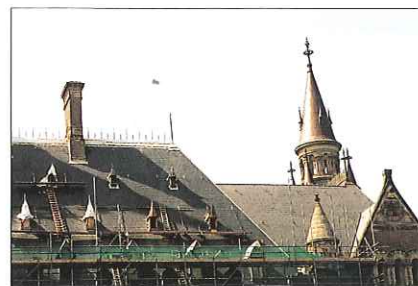
Vredespaleis in de steiger. Foto: B.H. Brouwer

geheel overgedragen aan de Nederlandse architect Van der Steur. Zo valt in de beschrijving van de heer Scherpenhuizen indertijd te lezen dat deze uitwerking zeer vele beslommeringen gaf, doordat de verschillende landen allerlei geschenken ondermeer in de vorm van materialen beschikbaar stelden. Overigens zijn deze materialen veelal door Nederlandse ambachtslieden en met 'inheemse' technieken verwerkt. Specifieke materialen die speciale technieken vereisten werden door ambachtslieden uit de landen zelf verwerkt. Daardoor is ook te verklaren dat het interieur wordt gekenmerkt door vele verschillende materialen en stijlen. Enkele Haagse namen vallen op in de beschrijving, zoals de indertijd bekende Pander-fabriek, bekend van de meubels en de Pander-jager (vliegtuig), de Porceleine Fles te Delft voor het tegelwerk en de bekende plateelbakkerij Rozenburg (1883-1917). Scherpenzeel beschrijft de onderdelen van het gebouw en het interieur, alsmede het tuinontwerp tot in de kleinste details, tot en met de sloten in de deuren. Bijzonder waren de twee personen- en goederenliften. Verder verdienen het centrale verwarmings- en ventilatiesysteem vermelding. Ondanks de meer historiserende architectuur is het Vredespaleis toch in een aantal opzichten een modern gebouw voor de tijd.

Het Vredespaleis is wel qua architectuur wel tot het Manierisme gerekend. Het gebouw staat op een stevig fundament. Grondonderzoek wees uit dat de fundering dieper moest worden aangelegd, omdat zich veenlagen tussen de draagkrachtige lagen bleken te bevinden. De fundering, van 'stampbeton', is van buiten bekleed met Noors Andvik graniet. Hoe men ook moge denken over de architectuur, het gebouw heeft in elk geval buitenlandse allure die bijdraagt aan het internationale karakter van de stad.

Vervanging van de leien en dakkapellen

De vernieuwing van de leien op de daken is gefaseerd uitgevoerd. In de huidige fase worden de leien van de kap aan de entreezijde vervangen. De oude, uit Wales afkomstige, leien waren niet meer in voldoende mate verkrijgbaar. Uitkomst boden Canadese Glendyne leien. Zij zijn bevestigd met roestvast stalen leihaken. Het houten dakbeschot leverde over het algemeen weinig problemen op. Met het aanbrengen van de nieuwe leien konden, aldus H. Ambachtsheer van monumentenzorg van de gemeente Den Haag, tevens de nodige garanties worden verkregen. De daken zijn getooid met een groot aantal dakkapellen van naalddhout. Het lood, waarmee de dakkapellen, op de dakvlakken na, geheel zijn bekleed, is



Restauratie leien kap.
Foto: B.H. Brouwer



Steigerwerk kapconstructie
Foto: Koninklijke Woudenberg Ameide

eveneens vervangen. De koperen pinakels van de dakkapellen zijn over het algemeen in goede staat gebleken. Zij zijn licht aangestraald. De overige versiering van de nok van het dak is tijdelijk verwijderd om te worden schoongemaakt. De vervanging van de dakbedekking is een omvangrijke operatie, die al eerder aanving bij de bouw van kantoorruimten onder het bestaande dak (zijgevels). Daarbij zijn



lakvensters in het dak aangebracht om licht in de kantoorruimten toe te laten. Bijzonderheid van het Vredespaleis is de dubbele dakgoot, waardoor het gebouw geen fikse regenbui aankan.

Dakruiter

De uitvoerder van het project R. Smith van Koninklijke Woudenberg Ameide, maakt speciaal melding van de restauratie van de dakruiter (spits) die zich midden op de nok van de kap aan de voorzijde van het Vredespaleis bevindt. Het timmerwerk is constructief hersteld. De spits vertoont volgens Smith sterke overeenkomsten met de houten dakruiter van de Lutherse kerk in Utrecht daterend uit de 15de eeuw. Deze werd nauwkeurig door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg beschreven en diende mede als leidraad bij de restauratie. Smith legt uit hoe bezorgd hij was over de restauratie van de spits. Hij was bang dat deze met het aanbrengen van een steiger vanwege de zware belasting door de kap heen zou kunnen zakken. De spits moest daarom worden ondersteund en getuid. Bijzondere aandacht vergde ook het steigerwerk rond de spits van de kleine toren. Gekozen is voor lichtgewicht aluminium steigerwerk. De constructie heeft zich bij windkracht 11 al bewezen. De koperen dakbedekking van deze kleine toren is inmiddels vernieuwd. Bij de



Schoongemaakt en gerestaureerd hek ingangspartij.

Foto: B.H. Brouwer



Schoonmaken van het hek van het Vredespaleis.

Foto: B.H. Brouwer



Ornament toegangshek Vredespaleis.

Foto: B.H. Brouwer

Het Vredespaleis na restauratie.

Foto: B.H. Brouwer

restauratie hiervan bleek de houtconstructie ernstig te zijn aangetast. Met het aanbrengen van de nieuwe dakbedekking van de spits is rekening gehouden met krimpen en uitzetten van het materiaal. Daarom zijn kleine overlappen gemaakt. Ook tijdens de bouw van het Vredespaleis indertijd werden de bouwers reeds met barre weersomstandigheden geconfronteerd. Op 24 juli 1911 stortte door een windhoos bij een opkomende onweersbui een groot deel van de bouwsteiger van de eerste omloop van de grote toren omlaag, zonder persoonlijke ongelukken te veroorzaken. De beruchte storm op 30 september 1911 zorgde ervoor dat de windvaan van de grote toren scheef kwam te hangen, waardoor de zojuist verwijderde steiger weer moest worden herplaatst.

PROJECTGEGEVENS

Begeleidend architectenbureau

B&D Architecten Oosterbeek

Hoofdaannemer

Koninklijke Woudenberg Ameide

Onderaannemers:

Leien-/lood- en koperwerken

Jobse Middelburg

Betonreparaties en injecteren vloeren

Balm Vianen

Schilderwerken

V.d. Hoeven-groep Leiderdorp

Glas in lood

Glasatelier Oud Rijswijk/Zoetermeer

Metaalwerken

V.d. Vegt Meerkerk

Lichtkappen

Brakel Atmos Uden

Restauratie stuc- en schilderwerk

Rescura Den Haag

Restauratie natuursteen

Zederik Ameide

Steigerberekeningen

Vogels Helmond

Houtconserveringen

Van Lierop Alphen a/d Rijn

Bliksembeveiliging

Mulhuyzen Harmelen

Duivenwering

Rentokil Den Haag

Gevels

Belangrijk onderdeel van de restauratie vormt de reiniging aan de binnen- en de buitenzijde van de granieten en zandstenen kozijnen. De voegen tussen de raamelementen worden vernieuwd. In het Vredespaleis zijn verkoperde stalen ramen gebruikt. Deze krijgen een drielaagse behandeling. Bij deze operatie moet met grote zorgvuldigheid worden omgegaan met het kwetsbare interieur. De geschenken staan vrijwel allemaal in het teken van het doel van het Vredespaleis, het nastreven van echte vrede hetgeen in de vele spreuken en symbolische voorstellingen op schilderijen en met beelden tot uitdrukking is gebracht. Een doel dat nog steeds actueel blijft. Het gebouw kan in elk geval wel weer honderd jaar mee. Hopelijk ook de vrede. ■